

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2020.1\(23\).202093](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2020.1(23).202093)

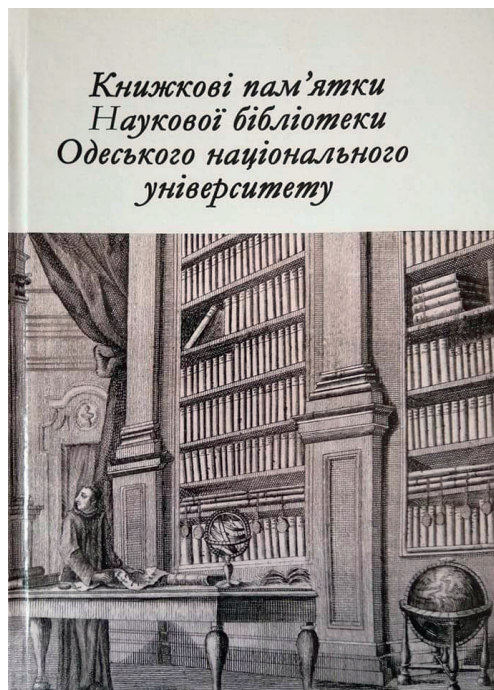
Бондар Наталія Петрівна,

кандидат історичних наук,
завідувач відділу стародруків та рідкісних видань
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
просп. Голосіївський, 3, м. Київ, 03039, Україна
тел.: (044) 288 13 85
e-mail: bondarnat@ukr.net

**РЕЦЕНЗІЯ НА ВИДАННЯ «КНИЖКОВІ ПАМ'ЯТКИ
НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ: ПУТІВНИК»**

Книжкові пам'ятки Наукової бібліотеки Одеського національного університету : путівник / Одес. нац. ун-т імені І. І. Мечникова, Наук. б-ка ; упоряд.: М. В. Алексеєнко, Г. В. Великодна, О. В. Полевщикова ; авт. передм. І. М. Коваль ; відп. ред. М. О. Подрезова. – Одеса : ОНУ, 2019. – 178 с. : іл. – (Книжкові колекції НБ ОНУ ім. І. І. Мечникова).

Одним із завдань великих книгозбірень, значну частину фонду яких складають меморіальні колекції і видання, є їх дослідження й популяризація. У вітчизняній бібліотечній скарбниці серед її перлин чільне місце належить книгозбірням провідних українських університетів, що мають давню історію збирання окремих книжкових раритетів, і цілісних приватних колекцій, певних масивів видів друку – краєзнавчих видань, історичних альбомів, газет, дисертацій, інформаційних бюлетенів, журналів і продовжуваних видань. Тут ми закономірно пригадаємо історичні книгозбірні Львівського, Харківського, Київського, Чернівецького, Ужгородського та багатьох інших українських університетів. Однією із яскравих як своїми раритетами, так і за ступенем активного їх дослідження і популяризації є Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Вона і за кількісними показниками фонду, який перевищує 4 мільйони примірників документів,

є однією з найбільших університетських бібліотек України. У щойно виданому друком путівнику книгозбірні представлений великий стародрукований та рідкісний фонд книгозбірні, що нараховує 115 тисяч примірників, є невід'ємною частиною культурної спадщини України і з 2004 р. має статус об'єкта національного культурного надбання.

Як правило, історії бібліотек, путівники по фондах і їх огляди готуються з нагоди ювілеїв таких установ чи підрозділів, тому закономірно, що видання «Книжкові пам'ятки» було підготовлене до 40-літнього ювілею відділу рідкісних книг та рукописів університетської бібліотеки, в складі фондів якого й акумульовано давні книжкові скарби.

Автори-укладачі вибрали зручний формат подачі інформації, вдало поєднавши дві складові такого типу видань – науковість наповнення і популярність викладу. Путівник містить коротке вступне слово ректора Одеського національного університету імені І. І. Мечникова і поціновувача бібліотечної збірки Ігоря Миколайовича Ковалю, загальну передмову з викладом основного перебігу історії формування і подальшого функціонування бібліотечних фондів та два рівноправних блоки оглядового матеріалу, що висвітлюють одиничні книжкові пам'ятки й найбільш цікаві цілісні приватні та родинні книжкові зібрання. До складу авторського колективу з підготовки путівника увійшли із самостійними розділами завідувачка відділу рідкісних книг та рукописів Майя Володимирівна Алексеєнко та провідні фахівці підрозділу Олена Вікторівна Полевщикова та Ганна Володимирівна Великодна, наукову редакцію викладеного матеріалу здійснено директоркою бібліотеки Мариною Олексіївною Подрезовою.

Бібліотека Одеського університету, як найдавніша вузівська книгозбірня півдня України, веде свій відлік з 1817 р. За цей час вона акумулювала в своїх фондах величезну кількість стародрукованих видань, окремі підрозділи нового путівника присвячені першодрукам-інкунабулам, виданням XVI ст., в тому числі палеотипам, альдинам, етьєнам, європейським книгам XVII–XVIII ст., первісткам кириличного друку, серед яких Острозька Біблія 1581 р., продукція Києво-Печерської Лаври, праці визначних українських письменників-богословів Іоанікія Галатовського та Антонія Радивиловського, раритетні римські і венеціанські слов'янські друки. Чільне місце у складі наукової збірки книжкових раритетів займають видання громадянського друку XVIII – першої половини XIX ст., рідкісна україніка XIX – початку XX ст., бібліофільські друки XIX–XX ст., велика добірка малоформатних мініатюрних видань. Окремі підрозділи нового путівника присвячено цінній періодиці XVII – початку XX ст. та одеським краєзнавчим книжковим пам'яткам.

Серед відомостей про раритети є й інформація про їх власників – зокрема, найдавніші наукові інкунабульні видання походять зі збірки викладача Новоросійського (Одеського) університету Ю. І. Тимченка, дві третини видань XVI ст. входили до складу бібліотеки польського історика та юриста Р. Губе, придбаної у власника для університетської книгозбірні у 60-ті рр. XIX ст. Зі сторінок

путівника ми дізнаємось про традицію передачі коштів для придбання книжок та книжкових колекцій, що бере початок від засновника Рішельєвського ліцею, на базі якого постав Одеський університет, Армана Емманюеля дю Плессі де Рішельє, який пожертвував значну суму коштів на закупівлю книг для навчального закладу.

Окремі великі підрозділи путівника присвячені найцікавішим приватним та родинним книгозбірням Одеського університету. На сторінках путівника читач ознайомиться з історіями про власників раритетних видань та долю їхніх бібліотек. Насамперед це знаменита колекція Новоросійського генерал-губернатора, мецената та поціновувача старожитностей Михайла Семеновича Воронцова, що успадкував родові збірки своїх предків. Книжкова колекція перейшла до його сина С. М. Воронцова, який заповів унікальну більш ніж 50-тисячну збірку Новоросійському університету. Представники родини Воронцових були поліглотами і пристрасними бібліофілами, займали високі державні посади, будували дипломатичні кар'єри, проживали в Європі, внаслідок цього зосередили в складі колекції унікальні книжкові пам'ятки, особливо з XVIII ст. Яскраво демонструють історію бібліофілства і численні суперекслібриси різних представників відомої родини. Окрім книг у збірці, яка в складі книгозбірні університету називається Воронцовським фондом, зібрані ілюстровані атласи, географічні карти, журнали, художні альбоми, рукописи, ноти, гравюри.

Окремий розділ путівника присвячений майже восьмитисячному зібранню іншого Новоросійського губернатора Олександра Григоровича Строганова, отриману університетом теж за заповітом власника. До складу збірки увійшла особиста бібліотека О. Г. Строганова, що збирав наукові видання, цікавився військовою справою, медициною, збирав енциклопедії.

Зі сторінок путівника дізнаємося, що до комплектування збірки Новоросійського університету в XIX ст. окрім знаменитих одеситів активно долучилися й вузівські викладачі. Першим з них став декан історико-філологічного факультету Новоросійського (Одеського) університету Віктор Іванович Григорович, який передав до бібліотеки свою збірку зі славістики. Оскільки він активно збирав книги під час подорожей Європою, у колекції акумульовано рідкісні кириличні друки. Цінну частину складає й слов'янська періодика та праці відомих європейських славістів XIX ст., відтак цілісно колекція стала славістичною навчальною бібліотекою.

Не всі приватні цілісно збережені книжкові збірки були передані безпосередньо до університетської книгозбірні. Колекція книг Миколи Карловича Шидлера сформувалася з дублетних примірників, переданих із Імператорської бібліотеки Академії наук у Санкт-Петербурзі. Окремі розділи путівника розкривають склад та презентують найцінніші видання XIX–XX ст. з меморіальних колекцій науковців та бібліофілів Ф. Є. Петруня, А. Г. Готалова-Готліба, М. В. Терещенка, Б. О. Лупанова, і кожна з цих книжкових збірок віддзеркалює різноманітні особистісні зацікавлення їхніх власників.

В усіх розділах путівника йдеться про конкретні книги, подано їх назву в українському перекладі й оригінальний відповідник. Стилiстика викладу доступна, відзначається фаховістю, зацікавлює й поціновувачів давньої книги, й тих, хто вперше занурюється в специфічний загадковий світ найрізноманітніших бібліофільських раритетів. Величезним достоїнством публікації є її наповненість добре підібраним продуманим і доречним ілюстративним матеріалом, причому посторінкові фото виконані в кольорі і хорошій якості. Путівник загалом відзначається добротною поліграфією, його опубліковано тиражем у 100 примірників.

У кожного з читачів путівника по багатющим фондам Наукової бібліотеки Одеського університету, і особисто в нас, після прочитання старанно зібраного матеріалу виникає бажання терміново відвідати бібліотеку, безпосередньо попрацювати з раритетами в читальному залі, прослухати екскурсію в Музеї книги та потрапити на книжкову виставку, ознайомитись з іншими публікаціями про описані старожитності з метою подальшого заглиблення в історію книжкових надбань, зайти на сайт книгозбірні та попрацювати з електронними ресурсами, отже автори максимально вдало справились з поставленим завданням актуалізації власних унікальних бібліотечних фондів. Не можна не відмітити яскравий, доступний, насичений і живий авторський виклад матеріалу, відтак хочеться побажати науковцям унікальної книгозбірні Одеського університету подальших цікавих публікацій, присвячених багатющій давній і сучасній одеській книжковій спадщині.